

PIOTR KOPROWSKI

Polacy i Rosjanie wobec wyzwań swoich czasów (XIX-XX w.)

SZKICE HISTORYCZNO-FILOZOFICZNE

PIOTR KOPROWSKI

**Polacy i Rosjanie
wobec wyzwań swoich czasów
(XIX-XX w.)**

Szkice historyczno-filozoficzne

Rzeszów 2017

ISBN: 978-83-65441-81-2

Druk:

„**BONUS LIBER**” Sp. z o.o.
ul. 17 Pułku Piechoty 7, 35-020 Rzeszów,
tel./fax. 17 852 59 38
e-mail: bonusliber@wp.pl • www.bonusliber.pl

Spis treści

Zamiast wstępu	5
Wpływ Polaków i powstania listopadowego na radykalizację nastrojów Rosjan – studentów Uniwersytetu Moskiewskiego na początku lat trzydziestych XIX w.	9
Recepcja heglizmu w Rosji na przełomie lat trzydziestych i czterdziestych XIX w. (Wissarion Bieliński, Aleksander Hercen)	21
Polacy i Rosjanie w myśli genezyjskiej Juliusza Słowackiego	37
Zygmunt Krasiński – między „starym” i „nowym” światem.....	47
Wolność człowieka w refleksji Fiodora Dostojewskiego.....	55
Postać Alfreda Loisy’ego w ocenie Ignacego Radlińskiego. Przyczynek do dziejów modernizmu katolickiego na przełomie XIX i XX w.	63
Sztuka, rewolucja, postęp. W kręgu „Snobizmu i postępu” Stefana Żeromskiego	75
Bóg – człowiek – przyroda. Kilka myśli Mikołaja Bierdiajewa.....	91
Wertykalny wymiar kultury w ujęciu Paula Evdokimova	101
„Rodzinna Europa” jako klucz do biografii Czesława Miłosza	117
Indeks osobowy	127
Summary.....	133

Zamiast wstępu

Simone Weil (1909-1943) podkreślała: „Teraźniejszość jest czymś, co nas wiąże. Przyszłość tworzymy sobie w wyobraźni. Tylko przeszłość jest czystą rzeczywistością”¹. Słowa francuskiej filozof i myślicielki chrześcijańskiej są zachętą do tego, by dowartościowując przeszłość, wyciągać z niej wnioski dla podejmowanych aktualnie przedsięwzięć i szukać w jej strukturach własnej tożsamości. Refleksja nad przeszłością jawi się jako ważny składnik świadomości politycznej, społecznej i religijno-moralnej, oddziałuje na różne ich formy i przejawy. Sytuacjami, które sprzyjają swoistej „aktywizacji” treści „historycznych” w obrębie określonej świadomości są zarówno same procesy przemian, rewolucje, wojny, jak i podjęta myśl społeczno-polityczna oraz filozoficzno-religijna. Myśl społeczno-polityczną, ale i filozoficzno-religijną można ogólnie określić jako zbiór poglądów stanowiących mniej lub bardziej zwarty system, projektujących i uzasadniających (bądź poddających krytyce) określoną rzeczywistość, a także poglądów oceniających następstwa hołdowania tejże rzeczywistości. Widoczna jest różnorodność form przejawiania się poglądów tworzących system myślowy. Ten ostatni może przybierać różne kształty: od traktatów politycznych, filozoficznych, poprzez dzieła literackie, publicystyczne aż po podręczniki socjotechniki².

1 Cyt. za: R. Kapuściński, *Imperium*, Warszawa 1993, s. 5.

2 Por. B. Cywiński, *Myśl polityczna Edwarda Abramowskiego*, [w:] *Polska myśl polityczna XIX i XX wieku*, pod red. H. Zielińskiego, t. 2, Wrocław 1978, s. 32.

Dzieła z zakresu historii myśli trzeba badać nie tylko na poziomie faktografii, ale również, a wiele wskazuje na to, że nawet przede wszystkim, wyjaśniania³. Chodzi o to, by dokonać rekonstrukcji określonych poglądów i wskazać na ile to możliwe, dlaczego się pojawiły i przybrały właśnie taki, a nie inny kształt. Współczesny badacz, analizujący dzieła polityczne czy filozoficzne powstałe w XIX i XX w., nie może abstrahować od tego, że są one tylko częścią przeszłości. To natomiast, co „z przeszłości przetrwało, przetrwało w pewien sposób, [...] zostało przetworzone, zmieniło miejsce, ma inną wagę niż w czasie swego powstania”⁴. Czyni to jednak, niezależnie od owych „naturalnych” uwarunkowań, podjętą pracę analityczno-interpretacyjną niezwykle potrzebną i frapującą, zwłaszcza kiedy jej przedmiotem są wyobrażenia i oceny jednostek nieprzejętych, będących nosicielami interesujących idei, uosobieniem określonych postaw i wzorców zachowań.

Takimi zaś jednostkami są bohaterowie prezentowanych poniżej tekstów⁵: stający wobec wyzwań swoich czasów myśliciele, poeci, pisarze, publicyści XIX-XX w., reprezentujący dwa narody – polski i rosyjski. Niektóre postaci wpisują się swoimi dokonaniem w obręb myśli filozoficzno-religijnej⁶. Inne z kolei zdają się raczej partycypować w obszarze myśli politycznej⁷, a ich rozważania stają

3 Por. Z. Ciesielski, *Myśl polityczna i tradycja*, „Przegląd Humanistyczny” 1980, nr 2, s. 4-5.

4 S. Czarnowski, *Dzieła*, t. 1, Warszawa 1956, s. 109.

5 Część spośród tekstów współtworzących niniejszą publikację była już publikowana, o czym informują zamieszczone w nich przypisy gwiazdkowe.

6 Tej problematyce są poświęcone następujące teksty: *Recepcja heglizmu w Rosji na przełomie lat trzydziestych i czterdziestych XIX w.* (Wissarion Bieliński, Aleksander Hercen); *Wolność człowieka w refleksji Fiodora Dostojewskiego; Postać Alfreda Loisy’ego w ocenie Ignacego Radlińskiego. Przyczynek do dziejów modernizmu katolickiego na przełomie XIX i XX w.; Bóg – człowiek – przyroda. Kilka myśli Mikołaja Bierdiajewa; Wertykalny wymiar kultury w ujęciu Paula Evdokimova.*

7 Teksty: *Wpływ Polaków i powstania listopadowego na radykalizację nastrojów*

się przyczynkiem do poznania i zrozumienia relacji między Polakami i Rosjanami w XIX i XX stuleciu.

Gdańsk, kwiecień 2017 r.

Piotr Koprowski

Rosjan – studentów Uniwersytetu Moskiewskiego na początku lat trzydziestych XIX w.; Polacy i Rosjanie w myśli genezyjskiej Juliusza Słowackiego; Zygmunt Krasiński – między „starym” i „nowym” światem; Sztuka, rewolucja, postęp. W kręgu „Snobizmu i postępu” Stefana Żeromskiego; Rodzinna Europa jako klucz do biografii Czesława Miłosza.